

Prof. dr Slađana Mijatović

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu

METODOLOŠKI PROBLEMI ISTRAŽIVANJA ISTORIJE FIZIČKE KULTURE 20. VEKA NA PROSTORIMA NEKADAŠNJE SFRJ

1. Uvod

Istraživanje istorije i primena istorijskog metoda je složen proces naučnog saznanja i zahteva njegovu doslednu primenu. Poznato je u istorijskoj nauci da je prvi i veoma značajan korak u primeni istorijskog metoda heuristička faza, odnosno prikupljanje istorijskih izvora, a pre svega primarnih ili izvora prvog reda. Za uspešno otkrivanje i sakupljanje neophodna je njihova dostupnost, odnosno mogućnost da istraživači mogu da tragaju na svim onim mestima gde se određeni događaj zbio. Poseban značaj i vrednost ima sačuvana građa – *istorijski izvori* o pojedinim segmentima prošlosti, koji postaju predmet istraživanja nakon protoka određenog vremena.

Pored uobičajenih teškoća sa kojima se svaki istraživač istorije sreće u fazi traganja i sakupljanja izvora, jedan od problema je nedostupnost prostoru za koji se pretpostavlja da se oni nalaze. Ovaj problem se sastoji od nemogućnosti istraživača da dođe do njih zbog udaljenosti, finansijskih teškoća da dođe i boravi u tom mestu ili uskraćivanja mogućnosti da na njima istražuje. Kada ovi problemi postanu nerešivi tada je nemoguće pristupiti istraživanju nekog fenomena iz prošlosti, koji je istraživač odabrao kao problem izučavanja.

Specifične okolnosti, kada se mesto zbivanja određenog događaja nalazi na području drugih država, koje dovode do pojave ovih problema, su zahlađivanje međudržavnih odnosa različitih povoda i razloga, neprijateljstva i ratovi, a potom neizvestan po trajanju posleratni period. Posledice toga su dugogodišnji prekidi međusobnih odnosa, kojima se isključuju najpre različiti vidovi saradnje u svim oblastima politike, ekonomije, kulture, nauke i ostalih međusobnih odnosa.

To prirodno dovodi i do prekida u oblasti međunarodne saradnje u vezi sa zajedničkim naučno istraživačkim projektima. Posebno je složeno ovo pitanje u slučajevima kada je raspadom jedne države nastalo više država, na kojima su se dešavali različiti događaji-predmeti istraživanja u oblasti nauke i u kojima se tada nalaze razbacani istorijski izvori o zajedničkim delatnostima iz prošlosti koja se proučava.

2. Metod

U ovom radu, koji ima karakter istorijskog istraživanja, korišćen je istorijski metod, sa svim njegovim fazama.

3. Rezultati i diskusija

3.1. Stanje i mogućnosti naučnih istraživanja

Gotovo čitav 20. vek je u celom svetu, a naročito u Evropi protekao u burnim političkim i ekonomskim promenama. Prvi, a potom i drugi svetski rat, kao i brojni ratovi manjeg obima (Koreja, Vijetnam, Avganistan, Irak i slični) doveli su ne samo do razaranja i brojnih ljudskih žrtava, već i do dugogodišnjih neprijateljstava između, često,

susednih država, kojima su prekidane dugogodišnje prijateljske veze i odnosi.

Ovakvo stanje i odnosi bili su posebno izraženi na području Kraljevine Jugoslavije, kao i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), na kome je krajem 20. veka nastalo više samostalnih država. Ratovi na ovoj teritoriji ostavili su brojne posledice pre svega u materijalnih i ljudskih žrtava, ali i u oblasti celokupnog društvenog i političkog života ljudi sa ovih prostora. Promene su se odrazile takođe i u oblasti kulture i nauke, a posebnosno otežane pred kraj i početkom 21. veka.

Novostvorene države, nastale raspadom bivše SFRJ, nakon većih ili manjih ratnih događanja, desetak godina nakon prekida odnosa započinju mukotrpno uspostavljanje međusobne saradnje u svim sferama ekonomskog, političkog i kulturnog zbivanja.

Međutim, posledice svih ovih događanja imale su neprocenjive štete i u oblasti nauke. Prekinuti su mnogobrojni zajednički započeti projekti, a istraživanja određenih pojava vezanih za ceo prostor nekada jedinstvene države izgubile su svaki smisao. Novostvorene državne granice sada manjih po teritoriji zasebnih država, usmerili su i naučna istraživanja u te nove okvire i na probleme vezane za ove prostore.

Osim toga gotovo u svim novostvorenim državama uspostavljen je neprimeren odnos prema materijalnim ostacima-istorijskoj građi, kao:

- Brojni primeri u zemljama u okruženju, a takođe i kod nas, u kojima su se rušili spomenici građeni u čast ličnostima ili istorijskim događajima, u znak nezadovoljstva sa prethodnim režimom, a da se nije mislilo da su to dragoceni ostaci istorije naroda, koji se koriste i u brojnim raznovrsnim naučnim istraživanjima.
- Uništavana su, a i dalje traje uništavanje kulturnih vrednosti, npr. knjiga (čija se vrednost obrezvreduje bez dovoljno naučne kritike), kao i svega napisanog u prethodnom periodu, često i u oblasti raznih nauka, ako je poteklo od predstavnika prethodnog režima.
- Različiti naučni radovi, analize i studije rađene u periodu prethodnog režima često se zanemaruju, odbacuju ili izbacuju iz bibliotečkih fondova, dajući negativne analize bez serioznije ocene realnih vrednosti.
- Osim toga, svedoci smo raznih ocena, analiza i zaključaka često bez argumentata naučnih istraživanja, koji sve više preovladavaju, te se nude savremenim istraživačima istorije, kao jedine "istine" o događajima, pojavama i ličnostima, što će svakako otežavati naučni rad budućim istraživačima, pogotovu ako se neki istorijski izvori nepovratno zagube ili unište.
- Ovako olako pravljene sinteze o raznim događajima, ličnostima ili pojavama, onemogućavaju ozbiljnija istraživanja, određenom naučnom metodologijom, na osnovu proverenih, validnih i pouzdanih istorijskih izvora.

Svakako da ova događanja sa istorijskim izvorima nisu mimoišla ni oblast fizičke kulture, a posebno sporta. Iako se čini da ona nisu u toj meri po obimu i karakteru slična ostalim oblastima, ona su često za buduće istraživače dramatična i mada su često samo propratne pojave, one su ponekad tendenciozni pokušaji prekrajanja ili umanjivanja značaja i važnosti ranijih ostvarenja. Tako vrlo često srećemo loše ocene o doprinosu pojedinaca ukupnim rezultatima u oblasti sporta, njihovim minimiziranjem, pa čak i potpunim osporavanjem.

Ova zbivanja nas upozoravaju na to da je potrebno da posvetimo odgovarajuću pažnju i brigu čuvanju istorijske građe, ma čije i ma koje vrste i da blagovremeno uočavamo falsifikovanja istorijskih izvora, kao i sve pokušaje njihovog delimičnog menjanja. Pri tome mislimo na sve arhive nekadašnjih društvenih i sportskih organizacija, prema kojima se u većini slučajevima odnosimo kao o nečemu što pripada “onom” režimu i vremenu ili “tuđim” narodima, te da za nas nemaju nikakvu vrednost. Međutim svi ti podaci su za naučnike nezamenljivi svedoci svega što se u prošlosti događalo.

Manji započeti projekti istraživanja različitih pojava fizičke kulture, koji su se događali na prostoru bivše Jugoslavije i dalje imaju naučni smisao i opravdanje za njihovo izučavanje, izvođenja naučnih zaključaka i pronalaženje vrednosti za vreme danas i vreme koje dolazi.

Prirodno je da postojeće stanje ne omogućava nastavak ili započinjanje ovakvih projekata te stoga najčešće dolazimo u dilemu:

- Da li čekati poboljšanje odnosa i stvaranje uslova za zas ova istraživanja ili
- Nastaviti prekinutu saradnju uz sve teškoće koje ona donosi, uz međukolegijalnu saradnju istraživača iz (sada) različitih država ?

3.2. Očekivanje poboljšanja uslova za naučni rad

Ako bi smo sada, što je prividno lakše, prepustili vremenu da ublaži posledice ovog stanja stvorenog navedenim događajima, napustili istraživanja i čekali da dođu pogodnije okolnosti za nastavak ili nova istraživanja iz oblasti istorije fizičke kulture na ovim prostorima, propustili bi dragoceno vreme za traganje i nalaženje neophodnih istorijskih izvora sa ovih prostora.

Poznato je u istorijskoj metodologiji da je pronalaženje primarnih istorijskih izvora od velikog značaja za izvođenje validnih sinteza. Njihovo pronalaženje predstavlja složen i veoma suptilan zadatak, naročito ako se oni nisu brižljivo čuvali i smeštali u specijalizovane ustanove kao što su arhivi, muzeji ili biblioteke. Do njih je uvek teško doći, zbog nebrige i nemara onih koji bi trebalo da o njima brinu, a pogotovu što kao rezultat takvog odnosa dolazi do njihovog propadanja.

Ne bi trebalo zaboraviti ni to da su stvorena netrpeljivost pa i neprijateljstva jednih prema drugima izazvala kod jednog broja i naučnih radnika nemarnost prema čuvanju istorijskih izvora “onih drugih”, pa je često odnos prema materijalnim ostacima i dokumentacionoj građi izražen pre svega u njihovom uništavanju, a zatim i nekritičkom delimičnom oštećivanju, radi uklanjanja često veoma važnih zapisa.

To će imati nesagledive posledice za buduća istraživanja u kojima će se tragati za objektivnim saznanjima istorijskih pojava iz oblasti fizičke kulture na ovom prostoru, pogotovu ako se ima u vidu da one čine samo deo zbivanja na evropskom kontinentu kao celini.

3.3. Nastavljanje prekinute saradnje uz međukolegijalnu pomoć

Imajući sve ovo u vidu može se konstatovati da dileme zapravo ni nema. Može se čak govoriti o neophodnosti potrebe da svi naučni radnici iz oblasti istraživanja istorije fizičke kulture, rukovodeći se time da nauka može da bude most povratku međusobnog

poverenja i saradnje, preduzmu sve što je u njihovoj moći da sačuvane istorijske izvore prikupljaju i čuvaju i o tome obaveštavaju naučne radnike iz ove oblasti ma gde se oni nalazili, odnosno u kojoj državi sada žive.

Međusobne kolegijalne veze su neophodne radi razmene informacija i pružanja neposredne pomoći oko nalaženja neophodnih istorijskih izvora ili upućivanja na institucije gde se oni možda nalaze. Savremene informacione tehnologije omogućavaju direktnu komunikaciju putem e-mail-ova, a osim toga i tematski sajtovi mogu da budu koristan izvor neophodnih informacija.

Možda je moguće sačiniti popis imena tematski usmerenih istraživača pojedinih pitanja fizičke kulture, sa neophodnim podacima brze komunikacije (e-mail, mobilni telefon, sajt). Najpodesnije je i moguće da se ostvari baš preko Crnogorske sportske akademije, koja i ovako okuplja veliki broj naučnih radnika iz oblasti istorije fizičke kulture iz svih novostvorenih država.

4. Zaključak

I pored toga što je proteklo malo vremena od zbivanja u oblasti fizičke kulture 20. veka, moramo imati u vidu da se posle svih ratova i nasilnih promena režima vlasti nekritično uništavala dragocena istorijska građa kao “raščišćavanje sa prošlošću”. Stoga moramo veoma pažljivo i odgovorno nastojati da, svuda gde god možemo, učinimo sve da bi je sačuvali i zaštitili. To je neophodno učiniti iz sledećih razloga:

- Evidentan je i uočljiv trend u nekim zemljama tranzicije necivilizacijskog odnosa prema neposrednoj prošlosti, ali i nekritičnog uništavanja dragocenih istorijskih izvora, neophodnih za buduća naučna istraživanja i valjane ocene dostignuća prethodnih generacija. Ovakav odnos se uočava i na prostorima nekadašnje Jugoslavije.
- Takav odnos uništavanja, a često i falsifikovanja istorijskih izvora otežaće, a možda i onemogućiti buduća istraživanja u oblasti celokupne istorije, a i istraživanja istorije pojedinih društvenih oblasti.
- Ove pojave se uočavaju na izvestan način i u području fizičke kulture, pa je obaveza svih onih koji su na određene načine u njoj, a posebno naučnih radnika da spreče nekritično uništavanje materijalnih ostataka, odnosno istorijskih izvora, koji će u budućnosti biti dragocen izvor naučnih saznanja o vremenu i pojavama koje su se zbivale tokom 20. veka.
- U rešavanju ovog problema neće biti dovoljni naponi samo pojedinaca ili tek poneke institucije, jer imajući u vidu nemar, nebrigu i zanemarivanje neophodno je zajedničko angažovanje velikog broja pojedinaca i institucija na očuvanju dragocenih svedočanstava fizičke kulture prošlosti.

Svi oni koji se rade u oblasti fizičke kulture u bilo kome svojstvu ili se bave sportom, duguju naporima prošlih generacija za sve ostvarene ciljeve i postignute rezultate. O njihovoj vrednosti možemo da pravimo sinteze i zaključke samo na osnovu valjanih istorijskih izvora, koje moramo zaštititi i sačuvati i na taj način omogućiti budućim naučnicima da nakon serioznih istraživanja donose valjane sinteze,

Zbog toga je nužna međukolegijalna saradnja istraživača istorije fizičke kulture sa

ovih prostora, više nego što je uobičajeno, kako bi se omogućila validna istraživanja sa objektivnim i valjanim zaključcima.

5. Literatura

1. Good, K., Scates, D. (1967): *Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji*. Rijeka.
2. Gross, M.: (1976): *Historijska znanost - razvoj, oblik, smjerovi*. Zagreb.
3. Zaječaranović, G. (1977): *Osnovi metodologije nauke*. Beograd.
4. Ilić, S. Mijatović, S. (1994): *Istorija fizičke kulture Kneževine i Kraljevine Srbije*. Fakultet fizičke kulture, Beograd.
5. Kolingvud, R. 1986: *Ideja istorije*. Sarajevo-Zagreb.
6. Mijatović, S. (2006): *Istorija fizičke kulture Srbije posle I svetskog rata (1918-2000)*. DTA Trade, Beograd.
7. Novaković, S. (1982): *Istorija i tradicija*. Beograd.
8. Tojnbi, A. (1970/71): *Istraživanje istorije (tom I i 2)*. Beograd.
9. Ćirković, S. (1977): *Metodologija istorije (prema predavanjima)*. Beograd.
10. Frank, M. (1976): *The Encyclopdia of sports*. London.
11. Heler, A. (1984): *Teorija istorije*. Beograd.
12. Šešić, B. (1974): *Osnovi metodologije društvenih nauka*. Beograd.

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF RESEARCH IN HISTORY OF PHYSICAL CULTURE OF XX CENTURY IN THE TERRITORY OF FORMER YUGOSLAVIA

The entire XX century has passed in turbulent political and economic changes in the entire world, and especially in Europe. This was particularly expressed on the territory of the Kingdom of Yugoslavia and Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY), where a few independent states were created at the beginning of XX century.

All these changes reflected also in the field of culture and science and created obstacles for many cultural events, and especially scientific researches of certain phenomena in these territories at the beginning of the XXI century. These difficulties will continue to be present for many years because the SFRY was disintegrated in wars, violence and crimes resulting in impossibility to establish faster normal collaboration between the newly created states.

This problem has not speared even the researches in history of physical culture of the XX century on the territory of former SFRY, because no normal communication between some of the newly formed states has been established, so the access to researches of primary historic resources, which is necessary in heuristic phase, is lacking.

Therefore it is necessary to establish collaboration between colleagues-researchers from these territories, more that usually in order to create possibilities for valid researches with objective and worthy conclusions.

Keywords: *researches, primary resources, unavailability of collection, collaboration of colleagues*